

МСУ

НИН-13-УИ/53

бр. 154

СТРАНА 5Р 7

Ликовна уметност

Из Скопља: ИЗЛОЖБА ЛИКОВНИХ УМЕТНИКА МАКЕДОНИЈЕ

Када сам дошао у Скопље, један пријатељ ме је упозорио да избегнем ону мало увредљиву грешку неких који су досада, пишући о македонској савременој уметности, правдали заблуде те уметности њеном младошћу или преувеличавали њене успехе из педагошких и сентименталних разлога. Када се ради о сликарству, ово упозорење било је због две чињенице непотребно. Ево тих чињеница!

Прва: ликовна традиција у Македонији дужа је него и у једном крају наше земље и ма ње је била прекидана поред сликарским интерпелацијама. Македонски ликовни израз, који је триумфовао још у 11 веку у манастирским декорацијама, продужавао се кроз иконе, резбарије и ношње до дана данашњег. Истина је да томе изразу аустријски и мињенски анегдотични академизам није долазио у помоћ као што је то чинио у Србији, Хрватској и Словенији у XIX веку. Међутим, савремена ликовна открића увелико су већ доказала да је праву, стваралачку здраву традицију с мање успеха одржавао увезени академизам него она чиста, логична а ипак увек нова ликовна резонанца у њилимима, и „примитивним“ народним споменицима.

Друга: савремени ликовни уметници Македоније (или бар већина међу истакнутим) не чине јалови и тужни напор да сустигну пропуштена „драгоценна искуства“ из свечаних алегорија што су такорећи јуче престале да буду излагане у уметничким дворанама Љубљане, Загреба и Београда. У Скопљу као и у овим другим центрима као и свугде на свету постоји она амбиција да се говори својим језиком и о савременим темама и постоје успеси, неуспеси, заблуде и проблеми у оквиру те амбиције.

★

Када се код нас данас каже користити традицију онда се обично више мисли на наше етнографске него на уметничке музеје; више на хармоније из народних рукотворина, на обожности из тканица него на успело препроживљене репродукције, на локалне тонове, на перспективу. И добро је што је тако. Први је утисак на изложби македонских савремених уметника да ту нашу традицију највише желе да користе најмлађи излагачи. Због тога изложба делује полетно све же и перспективно.

Перо Мазев слика народне костиме („Галичанка“, „Селанка из Скопске Црне Горе“) са изузетним смислом за распоред мача и за декоративне колористичке дијалог. Тешке црвено-мрке површине, хладне зелене и племените беле нису позајмљене случајно са костима који су му служили као модел; оне су већ увелико једна одређена воља, свесно уграђивање блиских хармонија у сопствени свет. Аутопортре Мазева претставља логичан наставак колористичке анализе извршене на костимима из Галичаника и Скопске Црне Горе, и та слика по једноставности и по снази спада међу најозбиљнија достигнућа на овој изложби.

Истим путевима али сасвим другачијим темпераментом иде Бора Трајкоски. Док је Мазев сав сконцентрисан пред сударица великих муклих површина насликаних у тешким широким пастама. Трајкоски поставља једну врло звучну боју (црвени кадмијум или оксидно жуту) у центар, тражећи од осталих делова слике да подржавају онај основни изабрани звучни акцент.

На изложби, поред уобичајених ликовних дисциплина: уљаног сликарства, акварела, цртежа, скулптуре и графика, изложен је и један њилим по нацртима даровитог и инвентивног сликара Димче Протугера. Чини ми се да је то први покушај код нас да се савремена и самостална ликовна идеја изведе у материјалу њилима. Већ само по томе овај би покушај требало по здравити. Протугер је компоновао своју таписерију у четири тона (позната и врло често употребљавана у њилимима Македоније, Грчке и Северне Африке) сиво, бело, црно, драп. Лирска једноставност цртежа и богата оскудност боје начинили су од овог покушаја озбиљно остварење.

Ворко Лазески излаже картон детаља велике фреско композиције, предвиђене за хол железничке станице. Нацрт одаје у-

метника зрелог за задатке монументалног сликарства, за које је нужна снага што иде до грубости. Можда се на овом картону осећа утицај Пикасова „Гернике“, али је тај утицај племенито спојен са сећањем на декорације из наших средњовековних манастира и са једном врло личном нотом у третирању дијагонала. Обимна ликовна култура Лазеског (који је био ученик Лота у Паризу) огледа се и у неколико пастела свежих у боји и без баналности у деформацији.

Старији излагачи, чије су уметничке физиономије већ одређене, бележе и сада углавном на темељу импресионистичких искустава лирске утиске пред пејзажима, пред аранжираним мртвим природама; решавају проблеме перспективе, атмосфере и штиमुња. Тако је тешко изаћи из навика чак и онда кад се схвати потреба за освежењем и за неким синтетичним изразом.

Ванђел Коџоман зналачки мирно конструише пејзаже виђене у пикореским улицама Скопља и Струге. Којипут је та сигурност поступка у служби сасвим илустративних, површних и фолклорно туристичких идеја (стара чаршија из Струге, кујунџиште у Скопљу, Кон-Вит пазар) а који пут помоћне племенитом и помало савалачком осећању да се разлије преко златних окера и сребрнасто-плавих хармонија (мотив из Скопља, Шар-Планина).

Лазар Личеноски је много динамичнија личност. Испод стеге импресионизираниг реализма (то ће рећи импресионизма који је лојално давао концесије друштвеним и „друштвеним“ захтевима у периоду одмах иза последњег рата) живи у сликарству Личеноског потреба за експериментом, духовитост и наклоност ка нужном упрошћавању. Велики пејзаж Галичаника изненади при видним нескладом између површина у црном плану, насликаних другим потезима шпактле и врло поног импресионистичког веза што трепери у дну слике, али баш у том нескладу лежи извесна снага Личеноског с којом он без околишења и естетизирања доспе до директног израза.

Неколико чланова Удружења ликовних уметника Македоније

основало је групу: „Данас“ и иступа засебно у две дворане Уметничке галерије. Већ сам назив групе доста јасно формулише њене циљеве и амбиције. Борба за савременост. Али се, уосталом код свих група са програмом, увек нађе неко у групи ко с њом нема никакве везе и, наравно, ван ње људи чије би дело могло заиста да допринесе остварењу идеја за које се група бори. Какве, на пример, имају везе са борбом за модерно и напредно акварели Белогаског? И с друге стране зар сликарство Мазева, Трајкоског и нарочито цртежи Мартиноског неће утицати изванредно много да савремени македонски израз буде заиста савремен?

★

Централно на овој изложби и врло значајно место у најширој ликовној компетенцији заузимају цртежи оловком Николе Мартиноског. Напојени је дном скоро абнормалном осећајношћу, извођени с логиком која не дозвољава приговоре, пуни ритмова по прерасходству македонских, садржајно (не само тематски) општељудски, оригинални и стилски чисти и зрели, цртежи Николе Мартиноског већ сада претстављају одређену и високу вредност у нашој уметности. Ту скоро у Београду и у Љубљани биле су изложбе цртежа Мартиноског. Оне су биле догађај. Једна таква изложба у југословенској галерији у Паризу била би занимљив догађај за француску публику и стварни допринос за потпула ризацију југословенске ликовне уметности у иностранству.

Мића ПОПОВИЋ

Живот књига